

Робак І.Ю., доктор історичних наук, професор Харківського національного медичного університету.

ВАЛЕНТИН ДМИТРОВИЧ ОТАМАНОВСЬКИЙ (1893–1964)

Доля героїв Української революції та наступних визвольних змагань склалась по-різному – одні загинули в збройній боротьбі, багато покинуло Батьківщину і сконало на чужині, інші змирилися з радянським режимом, проте незабаром були їм репресовані, деяким вдалося більш-менш благополучно дожити свого віку в Україні. Останні з учасників вікопомних революційних подій померли наприкінці минулого століття і були нашими сучасниками. Їхні могили розкидані світом. Одна з них – Валентина Отамановського – знаходиться в Харкові.

Дійсно, один із засновників Української Центральної Ради, відомий громадсько-політичний діяч, знаний вчений, дослідник широкого гуманітарного, практично енциклопедичного спектру – краєзнавець і пам'яткознавець, спеціаліст з історії та права українських міст середньовіччя, історії медицини й аптечної справи, історик науки, бібліограф, видавець, перекладач і знавець багатьох мов, письменник, педагог, організатор науки, просвітянин та освітянин, доктор історичних наук, професор Валентин Дмитрович Отамановський останні роки свого життя провів у Харкові. Тут майже ніхто (звичайно, крім «компетентних» органів) не здогадувався про його бурхливу революційну молодість.

Отамановський Валентин Дмитрович (псевдоніми: Золотополець, Вал. Злотополець) народився 14 лютого (за ст. ст) 1893 р. у с. Яблунівка Черкаського повіту на Київщині, в багатодітній родині дрібного службовця (рахівника) малосмілянської цукроварні графів Бобринських. Дід Валентина був кантоністом («миколаєвським» солдатом з аракчєєвських поселень) і під час 25-літньої військової служби став фельдшером-практиком, брав участь в обороні Севастополя 1854–1855 рр. У пошуках заробітків родина переїхала до Києва, де

Валентин закінчив 1912 р. 5-ту Київську гімназію із золотою медаллю і вступив на юридичний факультет Київського університету. 1913 р. перейшов до Київського політехнічного інституту. У КПІ належав до напівлегальної Української студентської громади, де працював головою термінологічної комісії, складаючи українську наукову термінологію.

1914 р. у Варшаві виникла таємна організація «Братство самостійників», ідейним провідником якої став Валентин Отамановський. «Братчики» спочатку створили нелегальний друкований орган «Вільна думка», а невдовзі, 1916 р. заснували кооперативне видавництво «Вернигора». Валентин захопився літературними перекладами українською мовою творів зарубіжних класиків. Рятуючись від поліцейських переслідувань, став уповноваженим Комітету відділу харчових пунктів Південно-Західного фронту Всеросійського Союзу міст (1916 р.).

У березневі дні 1917 р. ідейний провідник «Братства самостійників» В. Отамановський був серед засновників Української Центральної Ради. Саме його деякі історики вважають ініціатором створення УЦР. А його пріоритет у створенні українських національних збройних сил взагалі незаперечний. За його ініціатив у Києві 15 березня 1917 р. формувався штаб української міліції та почалося формування першої кінної сотні. Разом із М. Міхновським В. Отамановський був одним із організаторів товариства «Український військовий клуб ім. гетьмана П. Полуботка», він організував і військове товариство «Батьківщина».

21 квітня Український Національний Конгрес обрав В.Д. Отамановського до складу Центральної Ради від самостійників. Але невдовзі він покинув депутатське крісло і зайнявся організаційно-партійною та літературною діяльністю. Знову повернувся на юридичний факультет Київського університету.

Видавництво «Вернигора» під його орудою 1917 р. видало чималу кількість листівок з портретами гетьманів і протимосковськими написами та патріотичними цитатами, настінні плакати, брошури, іншу пропагандистську

літературу. Береться Валентин Отамановський і за художню літературу (як вітчизняну, так і зарубіжну), а також за випуск підручників і шкільних мап. Він не лише добирав і редагував, але й сам перекладав і писав для видавництва. Зокрема переклав українською «Пригоди Робінзона Крузо» Д. Дефо, уривки із «Декамерона» Д. Бокаччо, новели Г. Мопассана, повісті Ж. Верна та ін.

У складі студентського куреня 29 січня 1918 р. брав участь у горезвісному бою з більшовицькими частинами під залізничною станцією Крути. Потім відходив із Центральною Радою на Волинь і повертався разом з нею до Києва, де знову почав працювати у видавництві «Вернигора».

Гетьманський переворот примусив перевести видавництво майже виключно на друкування шкільних підручників. Через брак паперу друкування підручників переноситься за кордон. Валентин Отамановський вирушає в цій справі до Відня. Одночасно там він продовжує юридичні студії у Віденському університеті. 1919 р. «Вернигора» видала друком «Сина України» Вал. Злотополя – «історичну повість з часів українського лицарства», романтичний твір, написаний В.Д. Отамановським для українського юнацтва.

З кінця 1919 р. під впливом В. Винниченка в Отамановського відбувається переосмислення революційних подій, і він схиляється до співпраці з радянською владою. У червні 1920 р. повертається до України. Розпочинається найплідніша доба його наукової діяльності. Валентин Дмитрович ретельно взявся за історію Поділля. Він став фундатором і керівником Вінницької філії Всенародної бібліотеки України (ВУАНівська установа), «Кабінету виучування Поділля» ВУАН, співробітником «Комісії для виучування історії західноруського та українського права» ВУАН – єдиної на той час академічної установи з історії держави і права України, що підготувала двотомне видання актів магдебурзького права по Україні. Загалом наукова спадщина В.Д. Отамановського 20-х років величезна. Його тодішня роль в українському академічному житті була настільки значною, що спонукала організаторів процесу «Спілки визволення України» в 1929 р. долучити вченого до плеяди головних обвинувачуваних (справа була покликана, зокрема,

скомпрометувати в очах трудящих український академічний загал як контрреволюційний). Результат – п'ять років позбавлення волі (1930 р.). По закінченні терміну – заслання до Казані. Звідти починається останній період життя вченого – період науково-педагогічної діяльності у вишах СРСР. Поліглот, який володів 14 сучасними західноєвропейськими і західнослов'янськими мовами (не враховуючи стародавніх!), він викладав переважно латину та іноземні мови в Казані, Краснодарі, Сімферополі, Саратові. У деяких інститутах очолював відповідні кафедри. Кандидат історичних наук (1946 р.), доктор історичних наук (1956 р.), професор (1958 р.)

1958 р. Валентин Дмитрович Отамановський за конкурсом обрався завідувачем кафедри латинської мови Харківського державного медичного інституту. Незабаром полишив роботу в Саратовському медінституті і перебрався до Харкова, де отримав квартиру в новому будинку по проспекту Леніна, 19. У ХДМІ з притаманними йому енергією і професіоналізмом підняв на якісно новий рівень наукову і навчально-методичну роботу кафедри, фактично створив власну наукову школу латиністів. Свій особистий науковий погляд професор остаточно повернув до історії вітчизняної медицини та аптечної справи. На посаді завідувача кафедри працював до своєї смерті, що раптово наступила від інфаркту міокарда 10 березня 1964 р. Похований на 2-му міському кладовищі (квартал 10, ряд 17, могила 9). Посмертно реабілітований пленумом Верховного суду УРСР у серпні 1989 р.